

הַכְּתוּבָה הַקְּבוּדָה לְרַבֵּי עוֹרֵי עֵינַיִם

סֵפֶר

זֶהָר הַקְּדוֹשׁ

עִם בְּאוּר
הַקְּתָר וְהַקְּבוּדָה

עֵיד וְקִיבֵי מִן שְׂמֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם

כִּי יֵרָא רֵשֵׁת מַלְאָכָיו

מֵאֵמֶר לַיּוֹם הַכִּיפּוּרִים

בְּהוֹצֵאת יְשִׁיבַת "אֲבִיר יַעֲקֹב"
מוֹסְדוֹת "אוֹר מֵאִיר שְׂמֹחָה" נִהְרִיָּה
עַל שֵׁם נֶ"ק אֲדֹמוֹר רַבֵּי מֵאִיר אֲבִיחֵצִירָא זִע"א

מִתְדוֹרֶת קֶרֶן מִלְּלֵי בְּרַכָּה

בה ומעלת התשובה

רבי יצחק ורבי יהודה הוו אַזלי מאַוּשָׁא לְלוּד, אָמַר רבי יהודה נִימָא מִילִין דְּאוּרִייתָא וְנִזְיֵל. פְּתַח רבי יהודה וְאָמַר, 'כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר' וְגו' (שמות כא לג), מָה כְּתִיב בְּתַרְיָה, 'בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלָם' וְגו', וּמָה עַל דָּא כְּדָ, מֵאַן דְּנָרִים דְּאַבְאָשָׁא עֲלָמָא בְּחוּבוֹי עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. אֶלְא תוּוּהֲנָא דְאָף עַל גַּב דְּאַבְאִישׁ עֲלָמָא, אַמַּאי אִית לִיה

הַפְתָּר וְהַכְּבוֹד

במאמר זה יבואר שהחוטא פוגם ומוזיק את כל העולם, ועל ידי תשובתו מתקן הכל, ויבואר שעיקר מעלת התשובה היא לפני ששורה הדין כיון שלאחר ששורה הדין אי אפשר לסלקו עד שיושלם הדין, ומבאר שיש שני בחינות בתשובה, 'תשובה סתם' שהרחמים חוזרים להשפיע למלכות והיא משפיעה לעולמות, ו'תשובה שלימה' שהיא תשובה במסירת נפש למייתה שמתקנת את כל העולמות.

התורה חייבה, אף שאין הבור הולך ומזיק את השור אלא השור בא לבור ומפיל את עצמו, ואין האדם החופר את הבור מזיק בעצמו אלא גרם שהבור שהוא קרקע עולם יזיק, **מֵאַן דְּגָרִים לְאַבְאָשָׁא עֲלָמָא בְּחוּבוֹי** - מי שגורם להרע לעולם בעוונותיו, **עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה** - כל שכן שמגיע לו להענש פי כמה וכמה מחיוב נזקי בור, כיון שהחוטא הולך לאחריים ומזיק אותם וגם מזיק בעצמו ולא על ידי גרמת מעשיו.

איך מועילה תשובה

אחר שביאר רבי יהודה שהחוטא פוגם ומוזיק את כל העולם, מקשה אם כן איך מועילה התשובה.

אַלְא תוּוּהֲנָא - אלא שאני תמה בענין זה **דְּאָף עַל גַּב דְּאַבְאִישׁ עֲלָמָא** - שאף על פי שהחוטא טיגף את העולם בחטאיו, אם כן **אַמַּאי אִית לִיה**

רבי יצחק ורבי יהודה הוו אַזלי מאַוּשָׁא לְלוּד - רבי יהודה ורבי יצחק היו הולכים מאושא ללוד^א, **אָמַר רבי יהודה** - לרבי יצחק, **נִימָא מִילִין דְּאוּרִייתָא וְנִזְיֵל** - נאמר דברי תורה ונלך בדרך. **פְּתַח רבי יהודה**: **אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר** וְגו' (שמות כא לג) שנאמר בענין נזקי בור, **'כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר** וְגו' וְלֹא יִכְסְנוּ וְנִפְל שְׁפָה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר' וְגו' - והשור וחמור מתו מחמת נפילתם לבור, **מָה כְּתִיב בְּתַרְיָה** - ומה כתוב בפסוק אחריו, **'בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלָם' וְגו'** - בעל הבור שהוא פותח או כורה הבור חייב בתשלומי הנזק לבעל השור או החמור, כיון שניזוקו על ידי מעשיו שחפר את הבור. ואומר רבי יהודה שיש ללמוד מחיוב התורה בנזקי בור קל וחומר **וּמָה עַל דָּא כְּף** - ומה על נזקי בור

מקורות וציטוטים

ד. רמ"ק, ובתנן דבריו הוסיף שעושה עוון חמור כיון שמוזיק לרבים ולגופם ממש (ולא רק לממונם).
והרמ"ז ביאר שעיקר דקדוק רבי יהודה הוא ממה שהביא לשון הפסוק **'בעל הבור ישלם** כסף ישיב לבעליו', שהיה יכול לקצר ולכתוב 'כסף ישיב לבעליו', אלא שקראו הפסוק 'בעל הבור' כמבואר

א. ראה בניצוצי זוהר כאן (אות ז) ובדבריו בזהר תרומה (קסט: אות יב) שכתב שאין זה עיר לוד הנודעת שבדרום ארץ ישראל, אלא מקום בגליל, ע"ש. וראה עוד בניצוצי זוהר על תיקוני זוהר (הקדמה א. אות א).
ב. ג"א: רבי יצחק.
ג. ג"א: רבי יצחק.

תְּשׁוּבָה, כְּמָה דְּכַתִּיב (במדבר ה ו-ז) 'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ וְגו',
'וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם', 'וְהָשִׁיב'.

אָלָא וְדַאי דָּא מְהַנְיָא לְהוּ, בְּגִין דְּעֵבִיד תְּשׁוּבָה, כְּבִכּוּל
הוּא עֵבִיד לֵיה מַמְש, דְּהָא מָה דְּפָגִים לְעֵילָא, אֲתִקִּין
לֵיה, וּבְמָה בְּתִשׁוּבָה. דְּכַתִּיב (שם) 'אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ וְגו',

תְּפִתָּר וְהַכְּבוֹד

יהודה איך מועילה תשובתו אחר שפגם וקלקל את העולם.

ומתפרץ רבי יהודה אלא ודאי דא מהניא להו - אלא בודאי התשובה מועילה להם לחוטה ולכל העולם, בגין דעביד תשובה - כיון שעושה תשובה, כביכול הוא עביד ליה ממש - נחשב לו כביכול שהוא עושה ומתקן ממש את מידת התשובה, והיינו שמתקן את הבינה שנקראת 'תשובה', דהא מה דפגים לעילא - שהרי מה שפגם למעלה בעולמות העליונים, אתקין ליה - תיקן אותו, ובמה - תיקנו, בתשובה - על ידי התשובה, דכתיב - כמו שכתוב בפסוק (במדבר ו ה) שהובא לעיל, 'איש או אשה כי יעשו מקל חטאת האדם למעל מעל בה' וגו' - שאם איש או אשה

תשובה - למה יש לו תשובה על חטאיו, אחר שפגם והזיק בחטאו אנשים אחרים היאך מועלת תשובתו, כמה דכתיב - כמו שכתוב בפסוק שיש תשובה על החטאים (במדבר ה ו) 'איש או אשה כי יעשו מקל חטאת האדם למעל מעל בה' וגו' - ופסוק זה עוסק באדם שגזל והכחיש בשבועה את גזילתו, ורבי יהודה מדקדק את לשון הפסוק 'מכל חטאת האדם' ומבאר על כל החטאים שאדם עשה, וכתוב בפסוק (שם פסוק ז) שהתיקון לחטאים הוא 'והתודו את חטאתם אשר עשו' - שיתוודו על החטא שעשו, 'והשיב את אשמו בראשו וקמישנתו יסף עליו' - וישיב את הקרן שגזל בתוספת חומש, ומוכח מהפסוק שהאדם החוטא יש תשובה לחטאו, ובזה תמה רבי

מקורות וצינים

שתשובה היא בינה]. ומבאר הרמ"ז שרבי יהודה מוכר בזה את הלשון שאומרים 'נושה תשובה', ומה שייך לשון עשיה על תשובה, ומבאר רבי יהודה שכביכול הוא עושה וממציא מציאות עצום לאימא הנקראת תשובה, יותר ממה שעושה צדיק גמור.

והדמשק אליעזר ביאר עפ"י דברי הארז"ל בעץ חיים (שער א פרק ו, ובדבריו צין לשער הכללים פ"ב וצ"ע) שעל ידי שבני אדם עושים עבירות מסתלקים הספירות כדי שלא יהיה בהם פגם על ידי העבירות, וכשעושים תשובה חוזרים הספירות למקומם הראשון, ולכן עשרה ימים מראש השנה עד יום הכיפורים נקראים 'עשרת ימי תשובה' כיון שחוזרים הספירות למקומם, וכן כאן מחזיר בתשובתו את הספירות למקומם לכן נחשב שכביכול הוא עביד ליה לקודשא בריך הוא ממש. וראה בוהר בחוקותי (לעיל קג) מעין זה על קיום התורה והמצוות שנאמר (ויקרא יא לו) 'ועשיתם אותם' ומבאר הזוהר 'אמר קודשא בריך הוא כאילו עשאני, וראה במקדש מלך שם שביאר עפ"י דברי הארז"ל שהביא כאן הדמשק אליעזר.

י. גייסת הרמ"ק באור: 'דהויא מה דפגים לעילא אתקין ליה לתמא, ובקמאי פתושבה וכו'. וביאר: כי העוון גורם סילוק השפע והאור ממדה ידועה כפי ענין הפגם, ובשובו לפני קונו בתשובה על העוון ההוא, חזר האור והשפע מאיר המקום החשוך ההוא, ובהו כל

בגמרא (בי"ק טט) שבור אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, ולכן עושה רבי יהודה קל וחומר 'ומה על דא כה' ומה על חיוב נזקי בור שהיה לנו לומר שכל אחד יפקח על ממונו שלא יזוק, ואף על פי כן התורה אומרת שהכורה את הבור הוא נקרא בעל התקלה וחייב בנזקי, כל שכן הגורם רעה בעונותיו למי שאינו יכול להשמר, שאינו יודע שחבירו חטא, ודאי שחייב.

ה. רמ"ק. וראה עוד ביאור בדמשק אליעזר שביאר את דברי רבי יהודה במחטיא אחרים.

ו. רש"י שם.
ז. עפ"י הרמ"ז.

ח. הרמ"ז דקדק את הלשון שפתח בלשון רבים 'דא מהניא להו' ומסיים בלשון יחיד 'בגין דעביד תשובה', ולכן ביאר שהחוטא שעושה תשובה הוא מועיל לתקן את כל העולם. וכתב שבה ביאר מה שאמרו רז"ל (יומא פג) 'גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם', והביאור שדוקא מפני גדול סגולת התשובה יש בה כח לרפאות כל מה שהזיק לעולם, דאם לא היה כחה גדול לא היה נמלט החוטא מן העונש, קל וחומר מבור, אלא דזו סגולתה לתקן ממש כל המעוות וביתר שאת.

ט. עפ"י הרמ"ק והרמ"ז. [וכמבואר ברעיא מהימנא (בעמוד זה)

וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם, וְהָשִׁיבוּ, וְתִשׁוּבָה אֶתְקִין בְּלֵא, אֶתְקִין לְעֵילָא אֶתְקִין לְתַמָּא, אֶתְקִין לְגַרְמִיָּה אֶתְקִין לְכָל עֲלָמָא.
פְּתַח רַבִּי יִצְחָק אֲבַתְרִיָּה וְאָמַר, 'בְּצַר לָךְ וּמִצְאֹאָךְ בְּלִי תְדַבְּרִים הָאֱלֹהִים וְגו' (דברים ד ל), **'בְּצַר לָךְ,**

הַפְתָּר וְהַפְּכוּד

אחר שביאר רבי יהודה את מהות התשובה וכוחה, רבי יצחק מבאר שעיקר מעלת התשובה כשנעשית מיד אחר החטא, אך אחר שנגזר הדין, מדת הדין השורה בעולם לא מסתלקת עד שתשלים את העונש.¹

פְּתַח רַבִּי יִצְחָק² אֲבַתְרִיָּה וְאָמַר - פתח רבי יצחק לדרוש בענין התשובה אחר דברי רבי יהודה ואמר, ופתח בתוכחת משה רבינו ע"ה לבני ישראל שהם עתידיים לעבוד עבודה זרה ויענשו, ואמר להם (דברים ד ל) **'בְּצַר לָךְ וּמִצְאֹאָךְ כָּל הַדְּבָרִים הָאֱלֹהִים בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים וְשִׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי וְגו'** - שאחר כך ישובו בתשובה. ואומר רבי יצחק שמדברי הפסוק **'בְּצַר לָךְ וּמִצְאֹאָךְ**

חטאו באחד מן החטאים, תקונם הוא **'וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם, וְהָשִׁיבוּ'** - שיתוודו וישבו בתשובה על חטאם וישיבו את הגזל, ומבואר בפסוק שתשובה מועילה לחוטאים, **וְתִשׁוּבָה אֶתְקִין כָּלָא** - ותשובה מתקנת את הכל, **אֶתְקִין לְעֵילָא** - מתקן למעלה את הבינה שהיא ה' ראשונה של שם הו"ה³, **אֶתְקִין לְתַמָּא** - ומתקן למטה את המלכות שהיא ה' אחרונה של שם הו"ה⁴, **אֶתְקִין לְגַרְמִיָּה** - מתקן את עצמו מהפגם שנעשה בו בחטאו, **אֶתְקִין לְכָל עֲלָמָא** - ומתקן את כל העולם מהפגם שפגם בהם בחטאו.⁵

מקורות וצינים

קדושה לשלשה קליפות הרעות (רוח סערה, ענן גדול, ואש מתלקחת) ומשפיל שמה הניצוצות, והטוב נכנע לרע בר מינין, ובוה פוגם למעלה פגם גדול, והוא כי כל הטוב שבתוך הסטרא אחרא הוא מתקיים בשפע הקדושה. האמנם כשהרשע מתכוון בתשובה כתיקונה מוריד כח עצום על נשמתו ומחזקה להעלות ניצוציו מבור תחתיות [משלש קליפות הרעות], ולא ישוב לנגה [היכן שהיו לפני החטא] אלא עולים לקדוש ממש למקורם, וגורמים ייחודים מופלאים שנעשים בעוצם חשק עצום, על דרך איש ואשתו שהיו רחוקים זמן רב וחזרו להתייחד.

ובזה תבין בדיוק דברי המאמר, דלפי הנראה לכאורה היה לו לומר 'דהא אתקין מה דפגים לעילא, ולא אמר כן אלא אמר 'מה דפגים לעילא אתקין ליה, ורוצה לומר שפגמו הוא סיבת תיקונו הגדול, 'ובמה, בתשובה' שעל ידה הודונת נעשין וכיוצא (זמא פו:), הרי שהפגם הנפק למצוה. ותשובה אתקין כלא וכו', וזהו עדיפות התשובה שעושה תיקון כולל לעילא, שתשובה היא לשון תשוב' ה' עלינה על ה' [ובינה שהיא ה' עלינה חוזרת ומשפיעה לזעיר אנפין שהוא אות ה']. 'לתתא' שעל ידי התשובה תשוב ה' אחרונה להתחבר אל הו' [שחוזרת המלכות שהיא ה' אחרונה להתחבר עם זעיר אנפין שהוא אות ה']. 'אתקין לגרמיה' הוא השבת כל נדחי ניצוציו בכלל ופרט למקומם העליון. 'תקן לכל עלמא' שמלכד שייך מעליו הפגם אשר נפגם בעונותיו, עוד מפליא לעשות שמחסידי כח כל הסטרא אחרא בהעלות מתוכו גם השפע שמחיינו, וזהו ביאר הפסוק (ישעיה נו, ט) 'שלום שלום לרחוק ולקרוב, לרחוק' הניצוצות שנפלו לשלשה הקליפות הרעות שהם רחוקות, 'ולקרוב' לאותם שבנוגה הקרוב לקדושה.

די. עפ"י הרמ"ו.

פו. ס"א: רבי יהודה.

בחינה שפגם חוזר ומתקן, וזהו שאמר 'מה דפגים לעילא' בספירות, מתקן לתתא במעשה התשובה, כענין העוון שחוטא למטה ופוגם למעלה, [כמו כן התשובה למטה פועלת לתקן למעלה בספירות].

יא. הגהות מהר"ו [הובא רק במקדש מלך]. וכמו שאר ברעיא מהימנא (בעמוד זה) שתשובה היא בינה. וכן מבואר בוהר ויקרא (לעיל טו) ובוהר ויחי (ח"א ר"ט).

יב. הגהות מהר"ו [הובא רק במקדש מלך]. וכמו שאר הלן בדברי רבי יצחק שכנסת ישראל [-המלכות] גם נקראת תשובה. וכן מבואר ברעיא מהימנא (הלן קבב) שיש 'תשובה תתא' שנקראת ה' [שהיא המלכות]. ודאה עוד בשער הגלגלים (הקדמה כא, כ ע"ב) שיש עבירות שפוגמות ומורידות את ה' אחרונה שהיא המלכות, ובתשובתו תשוב ה' אחרונה שהיא המלכות, ויש עבירות שמורידות את הבינה ואז בתשובתו תשוב ה' שהיא הבינה, ויש בזה כמה חילוקים להיכן תשוב ה', ע"ש.

יג. הרמ"ז ביאר את דברי רבי יהודה עפ"י 'דברי האר"ז'ל בעין חיים (שער נ פרק ג) שאדם הראשון גרם בחטאו לחזק כל קליפת נוגה שהוא עץ הדעת טוב ורע [שקליפת נוגה חציו טוב וחציו רע], כיון שעל ידי חטאו נפלו לתוכה כמה וכמה ניצוצות קדושה מובחנית כל הנשמות שהיו כלולות בו, ולכן ניתנו המצוות לצרף את הבריות כדברי חז"ל (בר מ"ד א), והביאור בזה שעיקר התורה הוא הלימוד והעיון עד שאמרו חז"ל (שבת י"א) שמי שתורתו אומנותו פסור מכל המצוות, ואם כן למה הוצרכו המצוות, וביארו [לצרף בהן את הבריות], שהמצוות סגולתם על ידי מעשה החומרי לסור מרע במצוות לא לתעשה להרדי הפסולת מן האוכל, ולעשות טוב במצוות עשה להחזיר הטוב מקליפת נוגה ולהעלותו למקורו ולהוריד השפע לעולמות, שזהו פועל הצידיקים ההדביל הניצוצות מקליפת נוגה והעולמות למקורם אל הקודש. ולעומת זאת הרשע מחבר את קליפת נוגה שיש בה ניצוצות

מכאן דתשובה מעליא מבליא, עד לא ישרי דינא בעלמא, דבתר דשרי דינא תקנף חיליה מאן יעבר ליה מעלמא ויסלק ליה, דהא כיון דשאר דינא, לא אסתליק עד דישתלים, בתר דאשתלים, ועבר תשובה, אתקין עלמין בלחזו. משמע, דכתיב 'ומצאוך בל הדברים האלה באחרית הימים', וכתיב 'ושבת עד יהיה אלהיך וגו', 'כי אל רחום יהיה אלהיך וגו'.

הקתר והכבוד

ועבד תשובה - והוא עשה תשובה על חטאו, **אתקין עלמין בלחזו** - הוא מתקן את כל העולמות שנפגמו בחטאו. וכך **משמע** - שהתשובה היא מתקנת את העולמות שנפגמו בחטאו, **דכתיב** - שכתוב בפסוק (שם) **'ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים'** - ומבאר רבי יצחק להלן פסוק זה שפגם העוונות פוגם בשכינה הנקראת 'אחרית הימים', **וכתיב** - בהמשך הפסוק **'ושבת עד יהיה אלהיך ושמעת בקלו וגו'** - שתשוב לה' אלהיך, **כי אל רחום יהיה אלהיך** לא ירפך ולא ישחיתך **וגו'** - כיון שה' הוא אל רחום וחנון ויקבל את התשובה, ומבאר מכאן שהתשובה מתקנת את השכינה שנקראת 'אחרית הימים' שמחמת עוונותיו היתה בגלות ונפגמה בעוונותיו, וכן התשובה מתקנת את פגם כל העולמות.¹⁰

כל הדברים האלה - משמע שמתי שהגיע הזמן של 'בצר לך', בהכרח 'ומצאוך כל הדברים האלה' ויתקיימו דברי הקלה, **מכאן דתשובה מעליא מכלא** - מבואר מכאן שמה שאמרנו שהתשובה מעולה מהכל ומועילה להציל מהעונש, הוא **עד לא ישרי דינא בעלמא** - עד שלא ישרה הדין בעולם, **דבתר דשרי דינא** - שאחר ששורה הדין בעולם, **תקיף חיליה** - חזק כוחו של הדין, וכיון ששרה הדין וכוחו חזק **מאן יעבר ליה מעלמא ויסלק ליה** - מי יכול להעביר אותו ולסלק אותו מהעולם, **דהא כיון דשאר דינא** - שהרי כיון שהדין שורה, הוא **לא אסתליק עד דישתלים** - לא מסתלק עד שיושלם הדין ויחבצע העונש¹¹. **בתר דאשתלים** - אחר שהושלם הדין והעונש נעשה באדם החוטא,

מקורות וצינינים

להתפשט למטה ח"ו, ויש צדיקים שאין ממתקים הדינים קודם התפשטותם למטה, אלא כשרואה שהדינים וגזירות רעות ח"ו מתפשטים למטה בעולם הנעשה אזי עומדים ומתפללים ומבקשים המתקה עליהם ונמתקין, לזה אמר 'בצר לך מכאן דתשובה מעליא מכלא', והוא עד שאין שורה דינים בעולם הזה, 'דבתר דשרי דינא תקיף חיליה' רוצה לומר דינים וגבורות כל זמן שהם מתפשטים יותר הם יותר תקיפים בכוחם, [וב]עבור זה יש ספק אם יכולין אז להמתיק אותם, 'מאן יעבר ליה מעלמא ויסלק ליה' מי ואיזה איש חסיד וצדיק שיכול להמתיק אז כל כח הדינים כי הם מתפשטים בתוקף הדין ח"ו, 'כיון דשאר דינא' שכבר מתפשטים בעולם ח"ו הדינים, 'לא אסתליק עד דישתלים' עד שיעשה תשובה וישלם תקונו למעלה בשלימות גדול, ע"כ.

יז. ראה להלן שהובאו דברי הרמ"ק שהיסורין מורקין רק יחד עם התשובה, ושאינו עושה תשובה עם היסורין רעתו גדולה יותר.

יח. עפ"י רמ"ק.

פו. עפ"י הרמ"ק. וכתב הרמ"ז בביאור הענין, וז"ל: הענין הוא שידוע שכל חוטא פוגם בנפשו ובמקורה, ולא עוד שמשילט עליה הקטגור והמשחית שברא בעונו, אשר לכן צריך החוטא להתמורק במיני התשובה והסיגופים המוכרחים לכפרתו, כי בהם מכלה אותו הקטגור ומתקן פגמי נשמתו וכו', כי כן כוונת העונשים שבתורה היא להתם הפשע וכו', ואמנם אם החוטא ממהר ומקדים לעשות דין בעצמו ברפואות התשובה הלא היא התשובה המופלאה והמעליא הנזכרת לעיל בתחילת דברי רבי יצחק [רבי יהודה לגירסתו], ואז אין צורך למדת הדין לשלוח צרות ורעות. אבל אם אינו מזדרז לעשות כן שאז מדת הדין שורה ושופטת, דין הוא שתשלוט ותדין עד שיגמר המיתוק על פי גזירת דין אמת יתברך שמו, ע"כ.

והדמשק אליעזר כתב וז"ל: כתב הנועם אלימלך שיש ב' מיני צדיקים, יש צדיק שמקדים בתפלתו הזכה וממתיק דינים של כל פרט ופרט מישראל או בכלל כל ישראל, עד שאין יכולין הדינים

**'בְּאַחֲרֵי הַיָּמִים', מֵאִי אֵיפָא הָבָא, אָפָא לְאַנְלָלָא בְּנִסְתַּי
 יִשְׂרָאֵל דְּאִהִי בְּגִלּוּתָא, וְאַשְׁתַּכַּחַת בְּעֵאקוּ דְלַהוֹן,
 וְלֵא שִׁבְקַת לִזְוִן לְעַלְמִין, וּבְגִין כֶּךָ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָף עַל
 גַּב דְּאֲשְׁרֵי דִינָא בְּעַלְמָא, בְּעֵי דִיִּהְדְרוּן יִשְׂרָאֵל בְּתִשׁוּבָה,
 לְאוּטְבָא לְהוּ בְּהַאי עַלְמָא וּבְעַלְמָא דְאַתִּי, וְלִית לָךְ מָאן דְקָאִים
 קַמִּי תִשׁוּבָה.**

הַפְתָּר וְהַפְּכוּד

והצער שנעשה לעם ישראל בגלות נעשה גם לשכינה הקדושה על ידי הקליפות^{כא}, וְאָף עַל פִּי כֵן שַׁעַל יְדֵי הַגְלוֹת הַשְּׂכִינָה נִפְגַּמַת לֵא **שִׁבְקַת לִזְוִן לְעַלְמִין** - לא עוזבת אותם לעולם^{כב}. **וּבְגִין כֶּךָ** - ומפני כך שהשכינה נפגמת בגלותה עם עם ישראל והתיקון לזה הוא על ידי תשובה^{כג}, **קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָף עַל פִּי שְׂהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַשְּׂרָה אֶת הַדִּין בְּעוֹלָם מַחֲמַת עוֹנוֹת עִם יִשְׂרָאֵל וְהַגְלָה אוֹתָם, בְּעֵי דִיִּהְדְרוּן יִשְׂרָאֵל בְּתִשׁוּבָה** - רוצה שיחזרו עם ישראל בתשובה^{כד}, **לְאוּטְבָא לְהוּ בְּהַאי עַלְמָא** - כדי להטיב להם בעולם הזה על ידי השפעה שמתחדש על ידי התשובה^{כה}, **וּבְעַלְמָא דְאַתִּי** - כן להטיב להם בעולם הבא, **וְלִית לָךְ מָאן דְקָאִים קַמִּי תִשׁוּבָה** - ואין לך דבר שעומד בפני התשובה^{כו}.

אחר שביאר רבי יצחק את הפסוק 'בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבט עד ה' אלהיך', שאחר ששורה הדין לא מועילה תשובה לבדה, אלא צריך גם שמדת הדין תפעל פעולתה ותדינהו ביסוריו, ממשיך לבאר רבי יצחק את הפסוק.

ושואל רבי יצחק על מה שהוזכר בפסוק **'בְּאַחֲרֵי הַיָּמִים', מֵאִי אֵיפָא הָבָא** - מה ענינו כאן בפסוק, כיון שענין הפסוק 'ומצאוך כל הדברים האלה' הוא העונש שנעשה בסבת העוונות, אם כן במה ענין 'אחרית הימים' שייך לעונש על העוונות שהוזכר לפני כן^{כז}. ומתפרץ רבי יצחק **אָלָא** - כוונת פסוק בהזכירו את 'אחרית הימים', **לְאַכְלָלָא בְּנִסְתַּי יִשְׂרָאֵל** - לכלול את כנסת ישראל שהיא השכינה הנקראת 'אחרית הימים' יחד עם עם ישראל בצערם^{כח}, **דְּאִהִי בְּגִלּוּתָא** - שהיא בגלות יחד אתם כדי לשמור עליהם, **וְאַשְׁתַּכַּחַת בְּעֵאקוּ דְלַהוֹן** - ונמצאת בצרה שלהם כיון שהפגם

מקורות וצייונים

[לא מסתלק הדין עד שנשלם], בתר דאשתלים [-אחר שנשלם הדין] ועבד תשובה אתקין עלמין כלהו [-מתקן את כל העולמות]. וכן כתב הרמ"ק: שאין היסורין ממרקין אם לא על ידי תשובה, אבל יסורין שאין עמהם תשובה הם רעים יותר מחטא בלא יסורין, כדכתיב (ירמיה א ג) (הכתי) 'הכיתה] אותם ולא חלו' וגו', וכן (ישעיה א ה) 'על מה תפנו עוד תוסיפו [סרה] וגו', וכתבי (ירמיה ב ל) 'לשוא הכתי את בניכם [מוסר לא לקחון] וגו'.

כה. רמ"ק.
כו. וכמבואר בזהר משפטים (ח"ב קו). וכן הוא בירושלמי (פאה פ"א ה"א) 'אין כל דבר עומד בפני בעלי תשובה'.

כז. רמ"ק.

כח. דמשק אליעזר. וביאר שהשכינה שהיא ספירת המלכות נקראת אחרית הימים כיון שהיא סופה דכל דרגין של כל הימים שבתפארת [-כיון שספירת המלכות היא בסוף שש קצוות התפארת שהם ספירות חג"ת נה"י שנקראים ימים].

כא. רמ"ק.

כב. רמ"ק.

כג. רמ"ק.

כד. ואף שהתבאר לעיל שאחר ששורה הדין הוא צריך לפעול את העונש, צריך גם את התשובה, וכלשון הזהר לעיל 'כיון דשארין דינא [-כיון ששורה הדין] לא אסתליק עד דישתלים